

РИБІНСЬКИЙ Володимир Петрович [рос. Рыбинский Владимир Петрович] (11[23].02.1867 – січень 1944), випускник і викладач КДА – богослов-біблієст, церк. історик, публіцист, реліг. діяч.

Нар. у с. Єремєєво Козловського пов. (нині – Мічуринського р-ну) Тамбовської губ. (нині – обл. РФ) у сім'ї священика. Після закінчення 2-го Тамбовського ДУ (1877–81) і Тамбовської ДС (1881–87) навчався у КДА (1887–91), де виявив неабиякі успіхи та наук. здібності. Рішенням Ради КДА від 30.11.1890 був відзначений Євгеніє-Рум'янцевською премією за рукопис конкурсного твору «Киевская митрополичья кафедра с половины XIII до конца XVI века», надрукований у 1891 у ж-лі «Труды Киевской духовной академии» (в якому згодом вийшла першодруком більшість його праць) та окремим виданням. Закінчив КДА зі ступ. канд. богослов'я, отримавши право на здобуття ступ. магістра на підставі захисту друкованої дис. без додаткових іспитів (ухвалу академ. Ради від 22.06.1891 затверджено митрополитом Київським і Галицьким *Платоном (Городецьким)* 08.07.1891). Рукопис канд. твору Р. «Древнееврейская суббота», що отримав схвальні відгуки проф. Я. О. Олесницького і проф. М. Г. Ковальницького (див.: *Димитрій (Ковальницький)*), зберігається у ІР НБУВ.

Після закінчення навчання перебував у КДА в статусі професорського стипендіата (16.08.1891–16.08.1892) каф-ри Св. Письма Старого Завіту (наук. керівник – проф. Я. О. Олесницький), в. о. доцента якої був обраний 13.06.1892. Того ж року опублікував написану на підставі доопрацьованого канд. твору магістерську дис. із біблійної археології «Древнееврейская суббота», яку захистив 11.06.1893 на публічному засіданні Ради КДА (офіц. опоненти – проф. Я. О. Олесницький і проф. Ф. Я. *Покровський*). Здобувши ступ. магістра богослов'я (затверджений указом Св. Синоду від 23.08.1893) і звання доцента (ухвалу Ради КДА від 13.09.1893 затверджено митрополи-

том Київським і Галицьким *Йоаникієм (Рудневим)* 27.09.1893), обіймав каф-ру Св. Письма Старого Завіту у статусі штатного доцента, з 28.04.1904 – екстраорд. професора. Поряд із осн. предметом тривалий час викладав англ. мову в КДА (01.09.1898–15.11.1908) та всесвітню історію у київ. Ін-ті шляхетних дівчат (з 01.09.1898). Запроваджуючи наук. підхід до розробки лекційних курсів і стежачи за розвитком біблійної науки на Заході та в Росії (потужним стимулом для цього стали наук. відрядження до Франції у 1908 та Німеччини в 1911), постійно вдосконалював власні виклади. Здійснював наук. керівництво підготовкою канд. творів і магістерських дис. (серед вихованців Р. – відомі біблієзнавці М. Н. *Скабалланович*, О. О. *Глаголев*, В. Ф. *Іваницький*, Й. О. *Бродович* та ін.).

Після реорганізації каф-р КДА згідно з вимогами духовно-академ. статуту 1910–11 посідав 1-шу каф-ру Св. Письма Старого Завіту, де читав загальний вступ до предмета, а також витлумачував зміст законодавчих та істор. старозавітних книг. Рішенням Ради КДА від 20.05.1913 здобув ступ. д-ра богослов'я (затверджений Св. Синодом 07.08.1913) за працю «Самаряне. Обзор источников для изучения самарянства. История и религия самарян», видану в Києві у 1890 (офіц. рецензенти – проф. священик О. О. *Глаголев* і доц. В. Ф. *Іваницький*). 17.08.1913 затверджений на посаді орд. професора. Згідно з ухвалою Св. Синоду від 19.09.1917 – заслужений орд. професор.

Поєднуючи пед. діяльність із адм. роботою, обіймав посади в. о. інспектора (08.06–30.08.1906) та інспектора (31.08.1906–16.06.1909) КДА; виконував обов'язки її ректора (15.02.1907–18.01.1908, 18–30.08.1908). З квітня 1912 входив до складу академ. Правління. У 1906–10 був фактичним редактором ж-лу «Труды Киевской духовной академии». Належачи до ліберальних кіл київ. професури, брав активну участь у реформуванні духовної освіти. Входив до складу створених Радою КДА комісій із перегляду

методики викладання Св. Письма в духовних семінаріях (1896), підготовки проекту найнеобхідніших тимчасових змін і доповнень до статуту правосл. духовних академій 1884 р. (1905), формування пропозицій щодо нового духовно-академ. статуту (1905–06) та ін. У складі делегації від КДА працював у скликаній синодальним керівництвом міжакадем. комісії з питання відновлення і нормалізації діяльності духовних академій (С.-Петербург, 10–22.11.1905).

Упродовж багаторічної пед., адм., наук. діяльності в дореволюц. часи отримав низку держ. відзнак, у т. ч. ордени Св. Станіслава 2-го (1898) і 3-го ступ. (1906), Св. Анни 2-го (1902) і 3-го (1909) ступ., Св. Володимира 4-го ступ. (1912). 27.01.1907 був обраний почесним членом Київ. релігійно-просвітницького тов-ва.

У революц. роки брав активну участь у реформуванні церк. життя. Був одним із членів Всерос. Помісного собору в Москві (1917–18), обраних за квотою КДА (19.07[01.08].1918 виключений зі складу членів Собору разом із більшістю київ. соборян, «не посещавших свыше месяца заседаний Собора и не представивших сведений о причинах такого непосещения»). Співпрацював із Мін-вом сповідань Укр. Держави: з 20.08.1918 був понадштатним членом його Вченого ком-ту. 12.09.1918 затверджений на посаді редактора щотижневика «Віра та держава», який видавало це мін-во. Після остаточного закриття КДА в 1919 продовжував пед. діяльність у КПБА (1920–24), де викладав Св. Письмо Старого Завіту. Читав лекції з історії Сходу в Київ. народному ун-ті (1920). Тривалий час обіймав посаду вчителя рос. мови в одній із трудових шкіл Києва (1918–30). У 1920-х працював у дослідницьких структурах ВУАН (зокрема в Гебраїстичній історико-археогр., Візантологічній та Правописній комісіях) і Всеукр. наук. асоціації сходознавства (в історико-етнологічному відділі та семітологічній секції).

У 1933 переїхав із родиною до м. Баку, де мешкала його сестра. До 1938 працював пе-

Володимир
Рибінський

рекладачем у Азербайджанському науководослідному ін-ті. З 1939 викладав на філол. ф-ті Бакинського держ. ун-ту та в Пед. ін-ті старослов'ян. мову, історію мови та істор. граматику.

Помер у Баку на 77-му році життя (за деякими свідченнями – йдучи на лекцію). Похований у смт. Сабунчи (у складі Баку).

Р. належить вагомий внесок у розвиток правосл. науково-богослов. досліджень у царинах старозавітної ісагогіки, екзегетики, біблійної історії та археології; у вивчення культури та релігії біблійних народів у контексті історії Стародавнього Сходу, а також співвідношення біблійних і небіблійних істор. джерел, впливу на Біблію ін. традицій – зокрема вавилонської. Дотримуючись, загалом, церковно-апологетичних позицій у питаннях біблійної ісагогіки та екзегези, ґрунтованих на супранатуралістичному погляді на історію, сотеріологічному провіденціалізмі та персоналістичному монотеїзмі, Р. полемізував із теоріями т. зв. релігійно-істор. школи у зах. біблеїстиці (зокрема, з ідеями «панвавилонізму» та істор. еволюціонізму), розкривав істор. та ідейне коріння філос. та методологічної тенденційності західноєвроп. «негативної» біблійної критики др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст., однак не вдавався

до її огульного заперечення, віддаючи перевагу аналізу й розкриттю справді вразливих місць у поглядах опонентів. Попри те, що вихідні засади цієї полеміки вирізняються методологічною проблематичністю й є дискусійними з точки зору розрізнення наук. та богослов. дискурсів, визнання Р. принципу істор. розвитку релігійності людства створювало підстави для компаративного підходу до вивчення еволюції реліг. явищ. У питанні популяризації Біблії виходив з принципу «розумної релігійності» та науковості, наголошуючи значущість знання про Біблію, як першоджерело християн. віри, у духовному та інтелектуальному зростанні суспільства.

Р. залишив значний за обсягом творчий доробок, представлений біблієзнавчими монографіями, статтями, критико-бібліогр. оглядами, церковно-істор. дослідженнями, метод. і дидактичними працями з питань викладання знання про Біблію, гомілетичними творами, реліг. публіцистикою, біогр. нарисами та некрологами, присвяченими видатним колегам із КДА (зокрема, А. І. Булгакову та Я. О. Олесницькому), відгуками на канд. і магістерські дис., рецензіями на конкурсні твори (вміщені у друкованих протоколах Ради КДА) тощо. Рад. період творчості Р. відзначений кількома працями з історії укр. єврейства.

Незалежно від жанру, праці Р. вирізняє глибина аналізу та концептуальних узагальнень, академізм і водночас літ. досконалість викладу. До вагомих фахових досягнень Р. належать участь у підготовці «Толковой Библии» (за ред. О. П. Лопухіна, 1904–1913) та «Православной богословской энциклопедии» (за ред. О. П. Лопухіна і М. Н. Глубоковського, 1900–1911); у перекладі старозавітних коментарів Августина Блаженного, над яким працювали професори КДА у передреволюц. роки; в редагуванні серії церковно-літургійних та церковно-археол. брошур «Святая Земля в Праздниках Православной Церкви» (СПб., 1906–1909),

здійсненому на замовлення Імп. Правосл. Палестинського тов-ва; підготовка до друку (за ред. Р. та із його доповненнями) лекцій з біблійної археології Я. О. Олесницького (ч. 1 видано в Петрограді у 1920.).

Осн. тв.: Киевская митрополичья кафедра с половины XIII до конца XVI века. – К., 1891. – [2], 95 с.; Древнееврейская суббота. – К., 1892. – [2], IV, 256, XL с.; Очерки истории самарян // ТКДА. – 1895. – № 3. – С. 424–472; № 11. – С. 387–427; 1896. – № 5. – С. 13–49; Библия для детей. – К., 1897. – [2], 32 с.; Заметки о литературе по Св. Писанию Ветхого Завета за истекший 1897 год. – К., 1898. – 28 с.; Религиозное влияние иудеев на языческий мир в конце ветхозаветной и начале новозаветной истории и прозелиты иудейства. – К., 1898. – [2], 69 с.; Заметки о литературе по Св. Писанию Ветхого Завета за истекший 1898 год. – К., 1899. – 23 с.; Заметки о литературе по Св. Писанию Ветхого Завета за 1899 год. – К., 1900. – 25 с.; Первый опыт «Введения в Священное Писание». – К., 1900. – 15 с.; Исторический очерк лжемессианских учений в иудействе. – К., 1901. – 35 с.; К изъяснению Псалтыри. – К., 1901. – 19 с.; О Библии. – К., 1902. – 26 с.; Вавилон и Библия (по поводу речи Делича «Babel und Bibel»). – К., 1903. – [2], 32 с.; К изъяснению 22-го стиха XXXI-й главы книги пророка Иеремии. // ТКДА. – 1903. – № 7. – С. 523–533; Юнилий Африканский и его руководство к изучению Библии. – К., 1903. – 20 с.; К вопросу об отношении Библии к Вавилону: раскопки храма Бэла в Ниппуре [О кн. Н.В. Hiprecht. Die Ausgrabungen im Bel-Tempel zu Nippur. Leipzig, 1903]. – К., 1904. – 13 с.; «Не умолкну ради Сиона и ради Иерусалима не успокоюсь» (Ис. 62:1): Речь..., произнесенная 16 марта 1904 г. в общем собрании Киев. отделения Имп. Православного Палестинского Общества. – СПб., 1904. – 32 с.; Заметки о литературе по Св. Писанию Ветхого Завета за 1904 год. – К., 1905. – 45 с.; Иеговисты и элогисты // ПБЭ. – Т. VI. – СПб., 1905. – Стлб. 205–208; Иезекииль // Там само. – Стлб. 211–219; Иисус Навин и книга Иисуса Навина // Там само. – Стлб. 587–596; Иисус сын Сирахов // Там само. – Стлб. 596–602; Иов, каноническая книга Ветхого Завета // Там само. – Т. VII. – СПб., 1906. – Стлб. 200–213; Иоиль // Там само. – Стлб. 250–254; Иона пророк и его книга // Там само. – Стлб. 257–264; Иудифь // Там само. – Стлб. 570–575; Казни египетские // Там само. – Стлб. 831–835; Из академической жизни. – К., 1906. – 25 с.; По академическим вопросам // ТКДА. – 1906. – № 12. – С. 612–627; Ветхозаветные пророки. – К., 1907. – [2], 17 с.; По поводу новейших археологических раскопок в Палестине. – К., 1908. – 23 с.; Библейская ветхозаветная критика. – К., 1908. – 39 с.; О паломничестве в Иерусалим в библейское время. – К., 1909. – [2], 21 с.; Книга пророка Авдия. – К., 1909. – [2], 49 с.; Клинописный материал // ПБЭ. – Т. XI. – СПб., 1910. – С. 218–235; Правда о Киевской духовной академии. Вынужденный ответ на изданную архиепископом Волынским Антонием брошюру «Отчет о высочайше назначенной ревизии Киевской духовной академии в марте и апреле

1908 года» [у співавт.]. – К., 1910. – С. 5–46; 63–96; Книга пророка Михея. – К., 1911. – [2], 72 с.; Ответ заслуженному профессору протоиерею Феодору Яковлевичу Покровскому на его «Открытое письмо». – К., 1910. – 11 с.; Источники для изучения самарянства // ТКДА. – 1911. – № 6. – С. 149–199; Обзор самарянской письменности // Там само. – № 9. – С. 87–144; № 12. – С. 620–639; Из истории самарян // Там само. – 1912. – № 1. – С. 119–162; Религия самарян // Там само. – № 5. – С. 150–179; № 7/8. – С. 337–374; № 9. – С. 124–180; Самаряне. Обзор источников для изучения самарянства. История и религия самарян. – К., 1913. – XXIV, 550, 30, IV с.; Отзыв о сочинении М. А. Кальнева «Обличение лжеучения русских сектантов-рационалистов». Одесса, 1913. – К., 1914. – 25 с.; Самарянство и гностицизм (Ответ на критику проф. М. Э. Поснова). – СПб., 1914. – 28 с.; К вопросу о самарянстве (ответ проф. Л. И. Писареву) // ТКДА. – 1916. – № 1. – С. 148–167; Самарянство и гностицизм: [второй] ответ на критику профессора М. Э. Поснова // Странник. – 1916. – № 1. – С. 27–62; Олесницький А. А. Библейская археология / под ред. и с дополн. В. П. Рыбинского. – Ч. I. Религиозные древности. – Вып. I–й. – Пг., 1920. – [3], 420 с.; До історії жидів на Лівобережній Україні в половині XVIII ст. // Зб. праць жидівської історично-археогр. комісії. – Кн. 1. – К., 1928. – С. 1–97; До історії Київської духовної академії. Курс 1887–1891 рр. Спогади // Хроніка-2000. – Вип. 17–18. – К., 1997. – С. 154–180.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 10. – Спр. 24626; Ф. 33. – Спр. 888, 973; Ф. 160. – Спр. 1854; Ф. 304. – Дис. 1236; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 10955; Оп. 3. – Спр. 2043, 3876.

Опубл. дж.: Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1890–1891 учебный год. – К., 1891. – С. 106–108, 337–338, 368–380; [Те саме] за 1892–1893 учебный год. – К., 1893. – С. 100–105; [Те саме] за 1912–1913 учебный год. – К., 1913. – С. 298–353; Деяния Священного Собора Российской Православной Церкви 1917–1918 гг. – Т. 10. – М., 2000. – С. 4; Письма Владимира Петровича Рыбинского к Алексею Афанасьевичу Дмитриевскому / вступ. статья, публ. и прим. Н. Ю. Суховой // Труды КДА. – № 24. – К., 2016. – С. 171–182.

Літ.: Покровский Ф. Я. Открытое письмо профессору Киевской духовной академии Владимиру Петровичу Рыбинскому. – К., 1910. – 16 с.; А. Г. К двадцатипятилетию академической службы проф. В. П. Рыбинского // ТКДА. – 1917. – № 3–8. – С. 254–260; Мень А., прот. Библиологический словарь : в 3 т. – Т. 3. – М., 2002. – С. 72–73; Головащенко С. І. Біблія як предмет популярного вивчення: київська візія кінця XIX–початку XX ст. (Володимир Рибінський) // КА. – Вип. 8. – К., 2010. – С. 44–50; Він же. Історична критика Біблії та виклад біблійної історії в КДА кінця XIX–початку XX ст. (Ф. Покровський та В. Рибінський) // НЗ НаУКМА. – Т. 102 : Філософія та релігієзнавство. – К., 2010. – С. 65–71; Він же. Між академічним вивченням і місіонерською популяризацією Біблії: «особлива думка» професора Володимира Рибінського // Там само. – Т. 141 : Філософія та релігієзнавство. – К., 2013. – С. 23–31; Тка-

чук М. Л. Київська духовна академія в освітянському «автономізаційному» русі початку XX століття // КА. – Вип. 4. – К., 2007. – С. 149–165; Циганкова Е. Г. Рибінський Володимир Петрович // Сходознавство і візантологія в Україні в іменах : біобібліогр. словник. – К., 2011. – С. 191; Вона ж. Сходознавчі установи в Україні (радянський період). – К., 2007. – С. 70–71, 81–82, 84, 88, 91, 96–97, 174, 176; Вона ж. Владимир Петрович Рыбинский: историк Востока и библеист (1867–1944) // Polyphonia Orientis: мова, література, історія, релігія. До ювілею В. С. Рибалкіна. Зб. наук. статей. – К., 2013. – С. 365–386.

С. І. Головащенко

РИЖКОВ Микола Миколайович

[рос. Рыжков Николай Николаевич] (26.09[08.10].1868–06.02.1920), протоієрей, випускник КДА – священнослужитель РПЦ, церк. діяч, місіонер, видавець.

Нар. у с. Борисовка Грайворонського пов. Курської губ. (нині – смт, адм. центр Борисовського р-ну Белгородської обл. РФ) у сім'ї священника. Після закінчення Курської ДС (1882–88) навчався у КДА (1888–92), де здобув ступ. канд. богослов'я та право отримати ступ. магістра на підставі захисту друкованої дис. без додаткових іспитів (ухвалу Ради КДА від 13.06.1892 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Йоаникієм (Рудневим) 04.07.1892). Рукопис канд. твору Р. «Превосходство християнського нравственного учения перед моралью стоика Эпиктета (против сближающих стоицизм с христианством)», визнаного Радою КДА на підставі відгуків доц. Д. І. Богдашевського (див. Василій (Богдашевський)) та проф. М. О. Олесницького «весьма удовлетворительным», зберігається у ІР НБУВ. Маючи неабиякі вокальні дані, зі студентських часів професійно займався співом.

Після закінчення КДА був призначений понадштатним співробітником Канцелярії обер-прокурора Св. Синоду (з 18.02.1893). Одружившись у 1893 з донькою полтав. поміщика піаністкою Ольгою Олександрівною Ярошевською, переїхав до С.-Петербурга, де вже мешкала його рідна сестра, дружина професора СПбДА О. О. Бронзова.